

ХРИСТІЯНСЬКИЙ СВІТ ІРИНИ КАЛИНЕЦЬ

Іван ПАСЛАВСЬКИЙ

Метою пропонованої розвідки є спроба, бодай загально, визначити характер філософського дискурсу Ірини Калинець (1940–2012), який творив ідейну мотивацію її літературної творчості і виступав внутрішнім рушієм її громадсько-політичної діяльності. Для нас насамперед важливо виявити *християнські* основи релігійно-філософського світогляду Ірини Калинець, і відповідно розкрити її християнський світ.

Християнський світ Ірини Калинець виразно постає передусім з її поетичної творчості і публіцистики, з практичної діяльності, спрямованої на відродження й утвердження християнських вартостей і релігійно-церковних традицій українського народу, з її наукових досліджень і популяризації Святого Письма Старого і Нового Завіту.

І справді, вже на зорі своєї поетичної творчості, в глуху советську добу, коли безбожний комуністичний режим з усіх сил намагався витравити з душ і сердець нашого народу віру в Христа і його науку, Ірина Калинець виразно декларувала свої глибокі християнські переконання, тісно пов'язувала їх з вірою, що воскресіння України як нації і держави необхідно пов'язане з відродженням й утвердженням основ Христової науки. Ось тільки один приклад з її тогочасної поезії:

Воскрésни, нарешті, Христе, із мертвих!
Воскресей воскресіння своє, воскресши,
Ми ж мертві, вірою життя вимірюєм.
Через два тисячоліття безсмертя
Воскрésни нашою Україною!

Подібні мотиви і ремінісценції пронизують майже всю поетичну творчість Ірини Калинець. Цю особливість її поезії, до речі, відзначили майже всі «експерти» та «рецензенти», які в 1971–1972 роках на замовлення КГБ давали оцінку її творів. В організованій владою у квітні 1972 року експертизі самвидавчих збірок віршів поетеси («Оранта», «Дзвони», «Гротески» і «Дорога вигнання») експерти акцентували, крім іншого, «...надмірне використання релігійно-церковної лексики». Подібні оцінки поетичної творчості Ірини Калинець давали також літературні рецензенти. Зокрема, в одній із таких рецензій за підписом двох відомих у Львові письменників (П. Інгульський, І. Сварник) був винесений вердикт: за своїм ідейно-художнім спрямуванням її поезії «антирадянські, націоналістичні, релігійно-містичні...». В іншій «літературній» експертизі того часу відзначалося, що «Авторка хоче протиставити сучасній Радянській Україні якусь іншу, вимріяну нею та її однодумцями воскреслу із мук, з традиціями княжої доби і християнської віри націоналістичну Україну» [2, с. 520].

Експерти і рецензенти, як це не парадоксально, по-своєму мали рацію: глибока віра в майбутню відроджену самостійну Україну з міцними традиціями християнства і

справді була лейтмотивом поетичної творчості Ірини Калинець, релігійно-філософською основою її християнського світу. І все було б нічого, якби в той час такі спостереження і висновки не були звичайнісінькими доносами, на основі яких радянські суди виносили гідні себе вирoki, за якими засуджені десятками літ поневірялися в мордовських таборах і на засланні в Сибіру.

Та не тільки поетичний світ Ірини Калинець був пройнятий християнським духом. Загальновідома її активна практична діяльність, спрямована на збереження й утвердження християнсько-церковних традицій у середовищі нашого народу. Це, без сумніву, було прямим викликом советському режимові з його агресивно-войовничим атеїзмом. Нагадаймо лише декілька фактів. Ірина Калинець була співorganizаторкою й активною учасницею знаменитих різдвяних вертепів з колядами, які стали практикувати у Львові в 60-х роках минулого століття. Колядники ходили з різдвяними й новорічними віншуваннями до осель відомих людей у Львові, зокрема до Євгена Лазаренка, Григорія Нудьги, Ярослава Дашкевича та ін. В одній із таких «коляд», до речі, брав участь Василь Стус.

Інший приклад. Навіть перебиваючись випадковими підробітками в різних школах Львова, Ірина Калинець намагалася нагадувати дітям про українські християнські традиції. В одному зі своїх спогадів, який записав П. Шкраб'юк, поетеса згадувала: «Ми з Оксаною [Сапеляк] створили вертеп, навчили дітей колядувати, провели у трьох різних класах новорічні ранки: замість Діда Мороза – *триє царі*, ангели і т. ін. Загалом дуже добре було, якое по-домашньому, затишно. Коли ж мене заарештували, то діти аж плакали, згадуючи ці наші ранки й уроки» [2, с. 172].

Узагалі, нагадування собі й ближнім про власне християнське коріння, можна вважати, було одним із основних правил духовного життя Ірини Калинець. Навіть перебиваючи в таборах і на засланні, як сама згадувала, вона разом з іншими товаришами по долі, бодай символічно, відзначали християнські свята – Святий Вечір, Різдво, Великдень. Особливо зворушливо поетеса розповідала про свою християнсько-просвітницьку діяльність серед віруючих російських старушок-каторжанок.

Звільнившись з ув'язнення й заслання на початку 80-х років минулого століття, Ірина Калинець одразу долучилася в суспільно-культурне життя Львова та цілої України. Особливо її громадянська активність зросла з початком так званої горбачовської перебудови. В контексті теми нашого дослідження важливо наголосити, що Ірина Калинець без вагання стала в ряди тих громадських діячів Галичини, які боротьбу за національно-державне відродження України тісно пов'язували з боротьбою за реабілітацію та легалізацію українських церков – УГКЦ і УАПЦ. Це передусім Іван Гель, Ігор Калинець, Степан Хмара, Стефанія Шабатура, Іван Гречко та ін. Зокрема, заходами Ірини Калинець, Стефанії Шабатури, Анни Мороз, Марії Бабій, Данути Думанської та інших у Львові було створено Марійське Товариство «Милосердя» (грудень 1988 року). Ця мирянська організація ще задовго до знаменитих велелюдних походів за реабілітацію та легалізацію Української Греко-Католицької Церкви у вересні й листопаді 1989 року провела низку масових історико-патріотичних та релігійно-церковних акцій, які супроводжувалися молебнями, що їх відправляли греко-католицькі священники. Ірина

Калинець згадувала: «Перший молебень був проведений на подвір'ї церкви св. Миколая 18 грудня 1988 року – за долю дітей України і Вірменії (після землетрусу)...; другий – 22 січня 1989 року; третій – 25 лютого 1989 року до Шевченківських днів; і четвертий – 26 квітня цього ж року. Обидва останні – перед Успенською церквою у Львові. До цього треба додати і організування нами масового посвячення пасок на Великдень 1989 року біля Порохової вежі. Після цього щонедільні відправи перед храмом св. Михаїла стали традицією» [2, с. 433].

Особливий резонанс у Львові та й по цілій Галичині мала акція 22 січня 1989 року, приурочена 70-літній річниці історичної Злуки ЗУНР та УНР, яка відбулася 22 січня 1919 року в Києві на Софійській площі. Знаковим моментом цієї пам'ятної акції було те, що провід Марійського Товариства в особі Ірини Калинець, Стефанії Шабатури, Анни Мороз та інших провів її не в традиційних на той час місцях громадських мітингів, скажімо, біля пам'ятника І. Франкові чи коло стадіону «Україна», а на... подвір'ї собору св. Юра та ще й за участю підпільних греко-католицьких священників! Недарма весь комуно-партійний апарат і каральні органи советської влади у Львові одразу були підняті на ноги, негайно розпочалися судові переслідування організаторів акції, а Ірина Калинець, як «головний зачинщик», була засуджена на 10 діб тюремного ув'язнення [1].

Реабілітація підневільної Церкви і боротьба за право українських християн-католиків вільно справляти свої церковні обряди відтепер стали основною ціллю неспокійного життя Ірини Калинець. Вона пише численні листи і звернення на адресу місцевих органів влади, а також вищих інстанцій Києва та Москви з вимогами легалізації Греко-Католицької Церкви. Її голос у цій справі звучав і на міжнародній арені, зокрема в Литві, куди вона їздила на з'їзд Марійських дружин, а також у Польщі, де вона виступила в Любліні на Міжнародній конференції «Церква в посттоталітарних державах». Тоді ж, 1988 року, їздила до Москви, де брала участь в установчих зборах всесоюзного «Меморіалу». Там відкрито поставила питання про реабілітацію й легалізацію Української Греко-Католицької Церкви. Пізніше вона згадувала: «Я довідалася, що один із львівських делегатів провів тоді переговори з представником Комітету у справах релігії СРСР про негайне відкриття всіх храмів Галичини під егідою Російської православної церкви (щоб не “влізли” греко-католики). І я вважала, що слід негайно активізувати людей на гасні акції разом з Комітетом захисту УГКЦ» [2, с. 432–433].

Ірина Калинець справді багато зробила для того, щоб УГКЦ на зламі 80–90-х років ХХ століття тріумфально вийшла з підпілля. І це був один із яскравих проявів її релігійно-церковних інтенцій, її християнського благочестя. Оцінюючи внесок Ірини Калинець у справу релігійно-церковного відродження нашого народу, митрополит УАПЦ Мстислав Скрипник назвав її діяльність «фантастичною й неймовірною, щоб стільки зробила одна особа».

Та християнський світ Ірини Калинець не вичерпується сказаним вище. Був ще один напрям діяльності, який органічно пов'язаний з її релігійно-філософським світоглядом і християнським благоговінням. Це її наукові дослідження історії поширення й утвердження християнства на Русі-Україні до і після офіційного хрещення 988 року

св. Володимиром Великим. Не будемо тут ширше зупинятися на цих дослідженнях Ірини Калинець, – ця тема заслуговує на окреме дослідження, – назвемо лише важливіші праці цього циклу. Це насамперед книга «Загадки хрещення України-Русі», в якій розглянуто такі проблеми: перше хрещення русинів, загадка руських письмен, перші давньоруські єпископства, захист Корсунської легенди, Святополк окаянний, Ярослав Мудрий та його епоха тощо. Друга книга цього кола – «Житіє Феодосія Печерського», в якій авторка, крім самої постаті печерського подвижника, висвітлила маловідомі сторінки перших століть поширення християнства на Русі-Україні. Зокрема, докладніше зупинилася на історії перших руських монастирів, порушила цікаву проблему першої унії Київської Церкви з Римом (ідеться про 1073–1075 роки в часи понтифікату папи Григорія VII і княжіння в Києві Ізяслава Ярославича), а також подала ширші силуетки когорти київських церковних подвижників того часу, зокрема Мойсея Угурина, Іларіона Русина та інших.

Не менш важливе значення для утвердження й популяризації християнських вартостей мають студії Ірини Калинець над текстами Старого Завіту. Ці свої глибокі філософські осмислення «Бога Біблії, котрий став нам близьким в Ісусі Христі» (слова папи Бенедикта XVI), авторка присвятила, цитую: «Церкві-мучениці, Українській Греко-Католицькій Церкві, вірним, духовенству, монахам, монахиням, які загинули у советських концтаборах за істинну віру Христову, за Україну, за Правду». Дві книги оригінальної і прецікавої екзегетики Ірини Калинець недавно вийшли друком як 6-й том восьмитомного видання її творів, і зацікавлені читачі мають можливість з ними ознайомитися, тому не будемо заглиблюватися у їх розгляд. Натомість скажемо інше. Як відомо, українська наукова біблеїстика, на жаль, не відзначається багатством і розмаїтістю пошуків, тлумачень і філософських осмислень. Так вже сталося історично: тривала бездержавність, послідовне гоніння поневолювачами Христової Церкви в Україні, звісно, не сприяли систематичному розвитку у нас історико-богословських, особливо біблеїстичних студій. Тому дослідження і філософське осмислення Іриною Калинець текстів Святого Письма Старого Завіту значною мірою заповнює цю прогалину в українській богословській науці і може слугувати добрим стимулом для наших молодих науковців-богословів продовжити і поглибити її справу.

Таким бачиться нам християнський світ Ірини Калинець у всій багатогранності її земного життя і служіння рідному народові як поетеси, публіциста, політика, мрянського діяча і вченого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Собор св. Юра: 22 січня 1989 року. Документи і спогади. – Львів, 2011. – 136 с.
2. Шкраб'юк П. Попід Золоті Ворота. Шість елегій про родину Калинців / П. Шкраб'юк. – Львів, 1997. – 520 с.

Стаття надійшла до редколегії 10.02.2016
Прийнята до друку 20.05.2016